

Hoeveel ruimte krijgt het kind?

Buiten- gewoon!

Kinderen hebben ruimte nodig om te ontwikkelen. Buiten in de natuur vinden ze die ruimte. Leerkrachten die zelf als kind veel buiten waren, nemen deze herinnering, dat plezier en die waardering mee in hun vak en kiezen bewust voor buiten.

TEKST JANNEKE HAGENAAR BEELD TOM VAN LIMPT

Het is een geweldige investering als opleidingsinstituten studenten meenemen naar buiten. Want hoe meer je merkt dat de natuur een fijne plek is om te verblijven, om je aan te verbinden, hoe beter je deze ervaring kunt inzetten in je professioneel handelen. Hoeveel ruimte krijgt het kind anno 2020 om naar buiten te gaan? Onderzoek van Jantje Beton (2018) vertelt dat kinderen minder vaak buitenspelen dan hun ouders en grootouders en dat kinderen nu minder vaak buitenspelen dan in 2013. Drie op de tien kinderen speelt hoogstens één keer per week buiten; in 2013 was dat nog maar één op de vijf. Ook het aantal kinderen dat elke dag buitenspeelt, is gedaald van 20 procent naar 14 procent. De leefomgeving is al jaren minder speel-vriendelijk geworden. Op veel plaatsen lijkt het bijna onmogelijk de straten bij scholen veilig in te richten voor kinderen. De auto is dominant in het verkeersbeeld en heeft veel speelruimte ingenomen. In Den Haag kwam dit voorjaar (2020), bij verschillende scholen een speciale 'schoolstraat', waar je tijdens het brengen en halen van de kinderen niet met de auto in kan. Het idee hiervoor komt uit Italië en in Vlaanderen is de 'schoolstraat' sinds 2018 zelfs in een wetsartikel vastgelegd. Kinderen hebben ruimte nodig!

Luistertip

Podcast: <https://podcastluisteren.nl/ep/De-Correspondent-Thalia-Verkade-en-Marco-te-Brommelstroet-Naar-school-fietsen-is-voor-veel-kinderen-onveilig#/>

Verwonderen

Op school hebben kinderen ruimte nodig om ervaringen op te doen die buiten het hek minder goed lukken. Een kind wordt groot

door meedoen en echt participeren, dat vraagt oefenruimte. In zijn boek *Ik ben ook een mens* haalt Berding (2018) onder andere Hannah Arendt aan als het gaat over het kind en de ruimte. Een plek krijgen in de wereld vraagt van het kind zorgdragen voor die wereld. De vraagstukken van deze wereld nu en straks hebben denkers en doeners nodig die buiten de natuur als pedagogische ruimte kennen en waarderen. Door kinderen van jongs af aan hun omgeving te laten verkennen, helpt het hen uit te groeien tot nieuwsgierige volwassenen, die meer willen weten van de wereld om hen heen. Het is onze uitdaging kinderen te leren omgaan met de 'skills' van de eenentwintigste eeuw zonder dat ze daarbij liefde en respect voor de natuur kwijtraken. De ruimte, de natuur spreekt en vraagt. Both (2004) noemt dit de 'stille taal' van de ruimte. De ruimte draagt ook vragen aan om in actie te komen (Peters & Hovinga, 2016), heeft invloed op het handelen van kinderen en is daarmee dus van invloed op het spel en het leren. Een boom met stevige, laaghangende takken 'vraagt' bijvoorbeeld aan een kind: 'kom je in mij klimmen?' Een grote regenplas vraagt misschien of je in het water komt springen en een stoeprand vraagt of je kunt balanceren. Bij dit alles hoort de verwondering, die interesse wekt. Iets zien, met aandacht waarnemen, het nog niet kunnen plaatsen, maar tegelijk wel voelen dat het belangrijk is voor je. Anders Schinkel noemt in 'The Wonderful Education Project' (2018) verwondering als een ontvangende houding. Je probeert te bevatten wat je niet kunt bevatten. Buiten is dé plek om je te verwonderen, dat blijft actueel van nul tot honderd.

De diversiteit buiten

Iedereen weet dat buitenspelen belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Binnen en buiten spelen kinderen op een andere manier doordat de ervaring van ruimte, tijd, weer, natuur, licht, grond en ondergrond een heel andere is waardoor hun spel en onderzoek verandert. Buiten zijn andere geuren en kleuren, en het nodigt uit tot grotere, grovere en snellere bewegingen (rennen, hinkelen). ►►

Buiten liggen de materialen voor het oprapen

► Tot ontdekken van levende en dode natuur (insecten, vogels, planten, vallende bladeren). De mogelijkheden van wisselende en minder te beïnvloeden omstandigheden, zoals licht, schaduw, zon, koude, regen, sneeuw en wind, zijn interessant. Buiten liggen de materialen voor het oprapen, verschillen de associaties met die van binnen wat inspireert tot spel, tot grote dingen ondernemen en met je handen creëren. Er ontstaat bekendheid met natuurlijke bouwstoffen, zoals aarde, zand en water. Kinderen doen hiermee spelenderwijs technisch, mathematisch en ruimtelijk inzicht op. De uitdagingen die kinderen in hun spel tegenkomen, zijn buiten anders. Zo val je eerder (en harder) als je rent, kun je een (te zware) tak makkelijk op je voet laten vallen. We zien omgaan met (kleine) risico's als aanvaardbaar en zelfs gewenst, want het maakt kinderen zelfstandig, vergroot hun zelfoplossend vermogen. Wanneer een probleem te groot is, zoek je samenwerking. Kortom, de ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen buiten zijn velerlei en divers van aard.

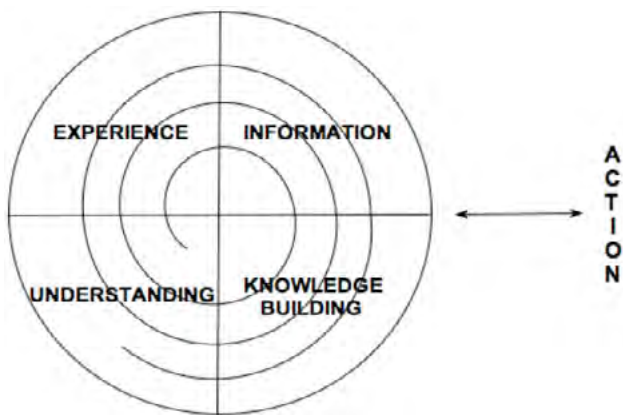
Wat heb je te doen?

Inlevingsvermogen en enthousiasme zijn dé basis voor een leerkracht. Diepgaande natuurkennis is absoluut niet vereist. Als je

je laat meevoeren door het enthousiasme van kinderen, helpen zij je misschien wel de magie van je eigen kinderjaren terug te vinden. Durven loslaten helpt! Houd niet koste wat het kost vast aan het oorspronkelijke plan, als de fantasie van kinderen of de onvoorspelbaarheid van de natuur iets beters aandraagt.

Kinderen leren met hun hele lijf wanneer zij al spelend de wereld ontdekken

De beste handleiding om kinderen over de wereld te leren, is de werkelijkheid. De natuur is een levende omgeving, waardoor spel niet alleen vanuit het kind zelf geïnitieerd wordt, maar er ook spelimpulsen uit de omringende wereld komen (Peters & Hovinga, 2016). Er zijn veel verschillende spelaanleidingen die de natuur tot 'krachtige spelomgeving' maken (Joven, Van Eijk, Van Der Linde, & Hovinga, 2017). Denk bijvoorbeeld aan het leren van taal. Kinderen leren met hun hele lijf wanneer zij al spelend de wereld ontdekken. Ze verwerven taal om deze ervaringen te verwoorden en zodoende grip op de wereld en de mensen om hen heen te krijgen. Daarmee behoort taal niet alleen tot de cognitieve functies, maar is het ook een modaliteit van het lichaam. Professionals die met jonge kinderen werken (h)erkennen de 'embodiedness' van taal en tegelijk hebben we hierover nog veel te leren. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het onderzoek 'Hoofd, schouders, knie en taal' van Prins (start 2016). De mogelijkheden om zelf actief in de wereld te exploreren, zijn juist in onze tijd zo nodig om de ervaring-armoede te lijf te gaan. Ervaringen die cruciaal zijn in relatie tot taalvaardigheid en daarmee tot schoolsucces. Schotel kinderen geen tweedehands ervaring en kennis voor, geef ze in de eerste plaats de

Figuur 1 - The spiral of knowing (Wells & Gordon, 2015)

ruimte hun eigen ontdekkingen te doen. Intenser dan van een tablet leer je door buiten met je vinger over van alles heen te vegen. Hoe meer we betrokken zijn bij een ervaring, des te dieper kan die ervaring doordringen en tot kennis en begrip worden. Het model in figuur 1 geeft dat prachtig weer.

Drie typen aanknopingspunten

Veel mensen kijken met interesse naar foto's van kinderen die met outdoor-pakken aan in het bos of het park aan het spelen zijn. Je kunt overigens zo'n foto zien als een ideaalplaatje of het direct als niet haalbaar aan de kant schuiven. Laten we eens tussen die twee uitersten in gaan staan door in te zetten op buitenactiviteiten die heel vanzelfsprekend zijn. Daarbij drie typen aanknopingspunten om het buiten-zijn een stevige verbinding met ontwikkeling te geven.

1 Dagelijkse routines worden buiten dagelijkse kost

Buiten eten en drinken is gemakkelijk te organiseren. Op een mooie zonnige dag gebeurt het overal, maar het kan veel en veel vaker. Samen een plek zoeken waar je uit de wind zit, waar genoeg schaduw is voor alle kinderen, is een prachtig leermoment. Op een koude dag buiten thee drinken, is een beleving waarbij de woorden koud, warm, damp, opwarmen echt betekenis krijgen. Verfschorten of verkleedkleden zelf wassen en buiten laten drogen hoort ook in het rijtje van routines die buiten plaatsvinden. Verhalen vertellen, voorlezen of een gesprek op een fijne plek buiten geeft echt een andere beleving dan binnen. Toen scholen na de lockdown weer opengingen, was de ontvangst buiten een mooie 'binnenkomer' om vast te houden.

2 Ideeën en plannen die vanuit de natuur opkomen

Als je het over zintuigen hebt, denk je waarschijnlijk vooral aan de vijf klassiekers: horen, zien, proeven, ruiken en voelen. Een zintuig is een orgaan dat uitwendige prikkels opneemt. Voelen wordt zelfs in drie aparte zintuigen

onderverdeeld. De zogenaamde somatische zintuigen: tastzin, thermoceptie (warmte/koud) en nociceptie (pijn). Naast de zintuigen voor bewuste waarnemingen worden ook nog evenwichtszin en proprioceptie (positie van voorwerpen ten opzichte van het eigen lichaam) onderscheiden. Buiten ervaren wat de natuur biedt, is dus een heel uitgebreid aanbod als je bewust de zintuigen inzet. Denk aan beestjes onder de tegel, ze kriebelen over je hand, klein en tegelijk razendsnel. Na een bui is de modderplas op het plein een pannetje om met je vinger de soep te roeren of te gebruiken als verpalet voor je kwast. De berg bladeren is er om te glijden, te zoeken, te laten dwarrelen of er flink met de bezem tegen te duwen. Wie moe is rust op de grond en ziet de wolken voorbijtrekken. Of je vangt met een kartonnen frame al lopend de wolkenluchten met je ogen. Het weer, de dieren, de verschijnselen in de natuur geven zoveel spel en onderzoek.

3 Thema-activiteiten mee naar buiten nemen

Vanuit een thema als 'Verhuizen' is het een stuk logischer om buiten eens flink aan de slag te gaan met het inpakken en vastbinden van spullen. Je benut de ruimte om (grote) nieuwe materialen en technieken uit te proberen, zoals werken met spanband, stapelen en sjouwen. En wat te denken van de markt, die uiteraard buiten opgezet moet worden met planken en schragen en om vervolgens allerlei producten uit te stallen voor de verkoop. Spelverhalen gaan van binnen mee naar buiten en van buiten mee naar binnen. In elk thema is het goed te bedenken wat buiten kan, zelfs moet misschien, omdat de ontwikkeling van kinderen alle ruimte nodig heeft. Buiten gebeurt het, buitengewoon!

Janneke Hagenaar
(info@bureau-hagenaar.nl) is onderzoeker bij het Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind (Hogeschool Leiden). Vanuit Bureau Hagenaar werkt ze als jonge kind-specialist in kinderopvang en onderwijs

Buiten ervaren wat de natuur biedt, is een heel uitgebreid aanbod als je bewust je zintuigen inzet

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

De toekomst van spel

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691